

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN: 2458 - 9624 (Online)

Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES, 7(2), 683-700, 2020

HEGSEM'İN KAMUYA AÇIK ALANLARDA ENGELLİ BİREYLERİN KATILIMI İLE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ SANAT ÇALIŞMALARININ KAMUYA ETKİSİ*

THE PUBLIC IMPACT OF HEGSEM'S ART WORKS IN PUBLIC SPACES WITH THE PARTICIPATION OF DISABLED PERSONS

Bülent SALDERAY¹ ve Hamide Vural²

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Temel Sanat Bilimleri, Ankara, Türkiye. e-posta:bsalderay@gmail.com

² Gazi Üniversitesi, Resim-İş Eğitimi, Ankara, Türkiye. e-posta:vural.dh@gmail.com

Gönderim Tarihi: 20.11.2020

Kabul Tarihi: 30.11.2020

Öz

Araştırmada, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler İçin Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (HEGSEM) kamuya açık alanlarda, engelli bireylerin katılımı ile gerçekleştirmiş olduğu sanat çalışmalarının kamu algısı üzerindeki etkisinin ne olduğu ele alınarak değerlendirilmiştir.

Araştırma nicel araştırmalar arasında yer alan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evreni, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler için Görsel Sanatlar Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin (HEGSEM) 2016-19 yılları arasında kamu algısına ilişkin yapmış olduğu organizasyonlarda çalışmalara katılmış veya buna tanıklık etmiş kişiler oluşturmaktadır. Örneklemi ise HEGSEM'in 2016-19 yılları arasında yapmış olduğu bu organizasyonlarda araştırmaya gönüllü olarak katılımda bulunan 30 kişi oluşturmaktadır. Bu araştırmada, uzman görüşlerine dayalı olarak hazırlanmış, beş maddeden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans tekniği kullanılmış ve anket formunun maddeleri tek tek analiz edilerek istatistiksel bilgileri yansıtan tablolar oluşturulmuştur.

Araştırmanın bulgularından hareketle, HEGSEM tarafından düzenlenen sanat organizasyonlarının, (1) engelli bireylerle gerçekleştirilen sanat çalıştaylarında ortaya çıkan görsel sanatlar çalışmalarının kamuya açık yerlerde kalıcı olarak sergilenmesinin hem engelli bireye hem de toplum yapısına katkı sağladığı; (2) engelli bireylerin görsel sanatlar çalışmalarının yapım aşamasında yer almasının çalışmalar katılan her bir birey için katkı sağlayıcı olduğu; (3) engelli bireylerin düzenlenen çalıştayların her aşamasında etken bir rol üstlenmiş oldukları; (4) HEGSEM gibi bir merkezin bir üniversite bünyesinde kurulmasının önemli olduğu, yaygınlaştırılması ve projelerinin desteklenmesi

*Gazi Üniversitesi bünyesinde HEGSEM adı ile 2009 yılında kurulan merkez, Gazi Üniversitesinin bölünme kararının ardından 2018 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi bünyesinde kalarak HEGSEM adıyla çalışmalarına devam etmektedir.

Atıf için Künye Bilgisi: Salderay, B. & Vural, H. (2020). HEGSEM'in kamuya açık alanlarda engelli bireylerin katılımı ile gerçekleştirdiği sanat çalışmalarının kamuya etkisi. *JRES*, 7(2), 683-700.

gerektiği ve (5) HEGSEM'in kurulmuş olması ve yapmış olduğu çalışmaların gerekli olduğu ve Türkiye'nin diğer üniversitelerinde de yaygınlaştırılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Görsel Sanatlar, Özel Eğitim, Engelli Birey, Sanat Organizasyonu, Kamu.

Abstract

In the study, the effect of the art works on the public perception was evaluated, which were carried out with the participation of disabled individuals in the open air by the Ankara Hacı Bayram Veli University Visual Arts Education Application and Research Center (HEGSEM).

The research is a descriptive quantitative study. The universe of the research consists of the people who participated in or witnessed the activities on public perception between 2016-2019 HEGSEM. The sample is made up of 30 people who voluntarily participated in the research in these organizations that HEGSEM held between 2016-19. In this study, a questionnaire form consisting of five items was used, which was based on expert opinions. In the analysis of the data, the frequency technique was used and tables reflecting the statistical information were created by analyzing the items of the questionnaire.

Thus, in this it has been observed that 1) permanently exhibiting the visual arts works that emerged in art workshops held with disabled individuals in public places contributes to both the disabled individual and the social structure, 2) the involvement of disabled individuals in the production of visual arts works contributes to each individual participating in the studies. 3) people with disabilities have played an active role in all stages of the workshops, 4) it is important to establish a center such as HEGSEM within a university, and such centers should be expanded and supported, and 5) the establishment of HEGSEM and the work it undertakes are necessary so that such centers should be founded in and supported by other universities of Turkey.

Keywords: Visual Arts, Special Education, Disabled Person, Art Organization, Public.

Giriş

Bir dışavurum aracı olarak da tanımlanan sanat, kişinin içsel sürecinde yaşadığı duygu durumunu somut biçimlerde yansıtan bir nevi rahatlama, arınma durumudur. Duygusal olarak bloke olmuş bir kişi ya da ortama karşı duygularını ifade edemeyen hastada semboller çok sayıda suçluluk duygusu yaratmadan ilgili durumların ortaya çıkmasına neden olabilir. Sözel olarak ifadeselliği mümkün olmayan kilit durumlarda sanat, kişinin duyu organlarını aktif olarak kullanmasına yardımcı olur (Bostancıoğlu & Kahraman, 2017, s.151).

İletişim kurma becerisi insanoğlu için son derece gereklidir ve sözel iletişimin yetersiz kaldığı durumlarda sanat, bireyin kendini gerçekleştirdiği, ifade ettiği bir olgu olarak belirebilmektedir. Ancak; sanatın bir rahatlama aracı olarak görülmesi kadar eğitim açısından da gerekli olduğu dile getirilebilir. Bu doğrultuda sanat eğitimi öğrencinin/bireyin; bireysel kimlik kazanması, başarı ve başarı duygusunu tatması, güven ve cesaretinin artırılması, toplumsal yaşama uyumunun sağlanması, el-göz ve el-göz-beyin koordinasyonunun sağlanması, duygusal yapısının geliştirilmesi ve düzenlenmesi, ifade gücünün geliştirilmesi, algılama yapısının artırılması, büyük kas ve küçük kas becerilerinin artırılması, kıyaslamalar ve

benzetmeler yapabilmesinin sağlanması, yaratıcılık oluşumunun geliştirilmesi, estetik beğeni ve haz duygusunun geliştirilmesi ve diğer akademik alanlardaki (Türkçe, matematik, yazı yazımı, kavram bilgisi, günlük yaşam becerileri vb.) bilgi ve becerilerin öğretiminin veya genellemesinin yapılabilmesi ve bağımsız yaşam becerilerinin artırılması için gereklidir (Salderay'dan aktaran Doğutaş, 2017, s.5)

Sanat eğitiminin, beynin sağ ve sol yarım küresini dengeli bir biçimde kullanmasına olan katkısı önemli olduğundan, çocukta estetik beğeni oluşturmayı, düş gücünü kullanmayı sağladığından, çocukta estetik beğeni oluşturmaya, düş gücünü kullanabilmeye, yaratıcı düşünce ve görsel algıyı geliştirmeye yardımcı olmanın yanında konuşma, okuma, yazma gibi becerilerin geliştirilmesine de katkı sağladığı bilinmektedir. Böylece çocuk kendini anlatmada plastik sanatların yanı sıra müzik, şiir, yazı, drama, müze eğitimi ve benzeri alanları da kapsayan çok yönlü bir eğitimden faydalanabilir” (Buyurgan'dan aktaran Gönül ve Kınık, 2017, s.1704).

“Bugün sanat eğitimi denince, yalnızca bir öğretim dalı değil, eğitim ve öğretimi tümü ile kapsayan ve onları yenileyen bir ilke anlaşılmaktadır. Genel eğitimin bütünleştirici bir bileşeni ve tinsel eğitimin temeli olarak sanat eğitimi, kişiliğin önemli bir bütün olarak gelişimi sürecinde, kişideki yaratıcı ve üretici güçlerin gözetilip geliştirilmesini amaçlar” (San, 1979, s.3).

Sanatın gerekliliğine, önemine ve bir ihtiyaç olduğuna dair birçok araştırma yapılmıştır. Ancak; yapılan bu araştırmalar incelendiğinde resmi kurumların, bilim merkezlerinin, araştırma uygulama merkezlerinin ve onların çalışmalarının alana ne derece katkı sağladığı daha somut bir şekilde görülebilmektedir.

Amado vd. (2013) ve aynı şekilde Shogren vd. (2015), engelli bireylerin sosyal kabul görmelerinde resmi kurumların önemli bir katkısının olduğundan, konuyu gündemde tutarak bir bilinç oluşturdıklarından, toplumun farklı kesimlerinde konuya ilişkin bir farkındalık sağladıklarından ve engelli bireylerin bu bağlamda hak elde etmelerinde rol oynadıklarından bahsetmektedirler.

Siebers (2016), Abery ve Fahnstock (1994) ise; engellilere yönelik mevcut hizmet ve desteklerin, fiziki olarak ayrışmaya devam ettirildikçe tam anlamı ile bir toplumsal kabulün zor olacağını dile getirmektedir. Bununla birlikte; engelli bireyleri, onlara yönelik oluşturulan bir hizmet sisteminin bir parçası olarak görmekten öte, gerçek anlamda bu geniş topluluğun kendisini anlamak ve toplumdan koparmadan kapsamak gerektiğinden bahsetmektedir. Bu

noktada; sanat eğitimi, özellikle de görsel verilere dayalı görsel sanatlar eğitiminin, engelli bireyin toplumsal kabulünde diğer birçok alana göre çok daha fazla seçenek sunabilen istisnai bir alan olduğu dile getirilebilir.

Salderay (2010), görsel sanatlar eğitiminin engelli bireyin toplumsal kabul görmesinde, engelli bireye sağladığı katkı kadar, engelli bireyin aile fertlerine de katkı sağladığından bahsetmektedir.

Aynı şekilde; Cruz (2009) ve Fuss (2015) görsel sanatların, engelli bireylerin özellikle toplumsal ve duygusal gelişiminde önemli bir bileşen olduğunu dile getirmektedirler. Bu doğrultuda; bu bireylerin, sanat aracılığı ile kişisel ilgi alanlarının geliştiği, toplumsal paylaşım alanlarında etken olabildikleri ve kendi yeteneklerini keşfetmeleri için bir yol sağladığına vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca sanatın toplumsal katılımındaki rolü ve etkisi oldukça yüksek olabileceğinden ve bu durumun da özel eğitim alan bireylerle ilgili toplumun genel yapısında var olan mitleri, sanata katılma ve kendini ifade etme kapasiteleri ile ilgili önyargıları yıkabileceğinden bahsetmektedirler.

Engelli bireylerin toplumsal katılımında resmi kurumların, bilim merkezlerinin, araştırma uygulama merkezlerinin yanı sıra; görsel sanatlarla ilgili sanatsal organizasyonların da önemli bir rol oynadığı ve toplumsal kabul sürecinde engelli bireyin toplumsallaşmasına katkı sağladığı dile getirilebilir. Bu konuda resmi kurumların bünyesinde dünya üzerinde birçok birimin olduğu bilinmektedir. Türkiye’de de bu konuda Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler İçin Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (HEGSEM), bu hususta örnek gösterilebilecek bir birimdir.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler İçin Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin (HEGSEM), 2009 yılından itibaren engelli bireylerin toplumsallaşmasında görsel sanatların kullanılmasına yönelik önemli birçok organizasyon yapmış ve bunları kamuya açık alanlarda halkla buluşturmuştur. HEGSEM’in yapmış olduğu bu çalışmalar hem ulusal hem de uluslararası görsel ve basılı yayın organlarında haber olarak yer almış ve bu anlamda önemli bir farkındalık yaratılmıştır.

Yukarıda belirtilenler ışığında; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler İçin Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin (HEGSEM) “Kamuya açık alanlarda engelli bireylerin katılımı ile gerçekleştirdiği sanat çalışmalarının kamuya etkisi nedir?” sorusu bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmuş ve araştırma bu sorun kapsamında ele alınarak değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırma, tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. Tarama modeli geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2014, s.77). Bu araştırmada yukarıdaki bilgiler ışığında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler İçin Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (HEGSEM) kamuya açık alanlarda, engelli bireylerin katılımı ile gerçekleştirmiş olduğu sanat çalışmalarının kamu algısı üzerindeki etkisinin ne olduğu sorusuna yanıt bulmak amacı ile nicel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan anket yöntemi kullanılmıştır. Uzman görüşleriyle oluşturulan yarı yapılandırılmış anket formu, sözü edilen bireylere uygulanarak konuyla alakalı görüşleri alınmış ve konunun uzmanlarıyla elde edilen verilerin içerik analizleri yapılmıştır. Bu doğrultuda içerik analizinden elde edilen veriler yine konunun uzmanlarıyla birlikte yorumlanmıştır.

Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Engelli Bireyler için Görsel Sanatlar Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin 2016-19 yılları arasında kamu algısına ilişkin yapmış olduğu organizasyonlarda çalışmalara katılmış veya buna tanıklık etmiş kişiler oluşturmaktadır. Örneklemine ise HEGSEM'in 2016-19 yılları arasında yapmış olduğu bu organizasyonlarda araştırmaya gönüllü olarak katılımında bulunan 30 kişi oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Kapsama alınan 30 katılımcı bireye anket formları HEGSEM tarafından 3 Aralık 2016 Dünya Engelliler gününde ve 11-16 Mayıs 2019 Dünya Engelliler Haftası'nda düzenlenen engellilere yönelik sanat çalıştayları sürecinde elden verilmiş ve/veya mail yoluyla gönderilmiştir. Bireyler anketleri doldurarak elden ve/veya mail yoluyla geri göndermiştir. Böylelikle; araştırma verilerinin elde edilmesinde gönüllülük esasına bağlı olarak katılımında bulunan kişiler arasından, sorulara eksiksiz cevap veren 30 kişi araştırmada yer almıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde SPSS (the Statistical Package for the Social Sciences) for Windows 10.0 Paket Programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS

Programına aktarılmış ve betimsel çözümleme tekniklerinden frekans tekniği kullanılarak anket formunun her bir maddesi ayrı ayrı analiz edilerek istatistiksel bilgileri yansıtan tablolar oluşturulmuş ve değerlendirilmiştir

Bulgular

Birinci Alt Problem: Engelli bireylerle gerçekleştirilen bu tür sanat çalıştaylarında ortaya çıkan görsel sanatlar çalışmalarının kamuya açık yerlerde kalıcı olarak sergilenmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

Tablo 1

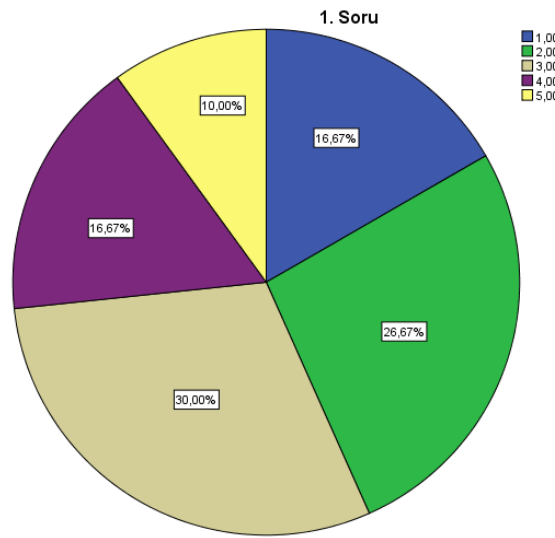
Katılımcıların Birinci Soruya Vermiş Olduğu Cevapların Frekans Dağılımları

Kategoriler	n	%
1) Engelli kişilerin yaratıcılığını geliştirdiğini, bu çalışmalar ile diğer katılımcı ve gözlemcilerin de engelli bireylerin kapasitelerini görmelerine olanak sağladığı düşünüldü.	5	16,7
2) Görsel sanat etkinlikleri ile engelli bireylerin uzman desteği ile gerçekleştirdikleri çalışmaların göz önünde olmasının bireylerin kişisel gelişimine, sosyal hayattaki yeterliğine, özgüven oluşumuna çok fazla katkı sağlayacağı düşünüldü. Bu bağlamda sergileme aşaması da engelli bireylerde kaynaştırmayı da pekiştireceği için çok faydalı bulundu.	8	26,7
Birinci Soru 3) Bu çalışmaların katkısıyla toplumda yer alan engelli bireyler üzerindeki negatif düşüncelerin, düşük beklenti düzeylerinin, önyargıların değişeceği ve toplum içinde onlara karşı farkındalık oluşturacağı düşünüldü.	9	30,0
4) Engelli bireylerde motivasyonun arttırdığına ve yaşama tutunma heveslerine katkı sağladığı kanaatinde bulunuldu.	5	16,7
5) Bu çalışmaların yapılması ve kalıcı olmasının toplum değerini arttırdığı düşünüldü.	3	10,0

Tablo 1’de engelli bireylerle gerçekleştirilen bu tür sanat çalıştaylarında ortaya çıkan görsel sanatlar çalışmalarının kamuya açık yerlerde kalıcı olarak sergilenmesiyle ilgili katılımcıların düşüncelerine ait dağılımlar incelenmiştir. Katılımcıların %16,7 (n=5)’sinin “Engelli kişilerin yaratıcılığını geliştirdiğini, bu çalışmalar ile diğer katılımcı ve gözlemcilerin de engelli bireylerin kapasitelerini görmelerine olanak sağladığı düşünüldü.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %26,7 (n=8)’sinin “Görsel sanat etkinlikleri ile engelli bireylerin uzman desteği ile gerçekleştirdikleri çalışmaların göz önünde olmasının bireylerin kişisel gelişimine, sosyal hayattaki yeterliğine, özgüven oluşumuna çok fazla katkı sağlayacağı düşünüldü. Bu bağlamda sergileme aşaması da engelli bireylerde kaynaştırmayı

da pekiştireceği için çok faydalı bulundu.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %30,0 (n=9)’unun “ Bu çalışmaların katkısıyla toplumda yer alan engelli bireyler üzerindeki negatif düşüncelerin, düşük beklenti düzeylerinin, önyargıların değişeceği ve toplum içinde onlara karşı farkındalık oluşturacağı düşünüldü.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %16,7 (n=5)’sinin “ Engelli bireylerde motivasyonun arttırdığına ve yaşama tutunma heveslerine katkı sağladığı kanaatinde bulunuldu.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %10,0 (n=3)’unun “Bu çalışmaların yapılması ve kalıcı olmasının toplum değerini arttırdığı düşünüldü.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir.

Birinci soruya ilişkin katılımcıların ne düşündüklerine ilişkin dağılımlarına ait pasta grafiği Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1. Birinci Soruya İlişkin Yüzde Dağılımları

Tablo 1 ve Şekil 1’de engelli bireylerle gerçekleştirilen bu tür sanat çalıştaylarında ortaya çıkan görsel sanatlar çalışmalarının kamuya açık yerlerde kalıcı olarak sergilenmesiyle ilgili katılımcıların düşünceleri ile alan literatürü karşılaştırıldığında benzer sonuçların çıktığı görülmektedir. Abery ve Fahnstock (1994), Reynolds (2002) düzenlenen sanat organizasyonlarının uzman görüşleri ve müdahalesi dikkate alınarak, sistemli ve amaca dönük olmasının, engelli bireylerin toplumsal katılımlarını desteklemenin yanında; yaratıcılık, öz güven, cesaret, kendini gerçekleştirme, vb. konularada gelişim sağladığı ve toplum algısının değişime neden olduğuna dikkat çekmektedirler. Bununla birlikte Malley ve Silverstein (2014), Amado vd. (2013), Salderay (2008), toplum içerisinde uzman yardımı alınarak kamuya açık alanlarda gerçekleştirilen sanatsal çalışmaların engelli bireyin yapabilirliği ile

ilgili ön yargı ve olumsuz düşünceleri etkilediğine ve olumlu duygu ve düşüncelerin oluşmasına katkı sağladığına değinmektedirler. Aynı şekilde konuyu destekler nitelikte Derby (2011), Cruz (2009), Lister vd. (2009) ise sanatsal uygulamaya dayalı etkinliklerin toplumsal algıyı etkilemekle birlikte, engelli bireyin toplumsal kazanımlarını artırdığını ve farkındalık yaratma konusunda kamu algısı üzerinde farkındalık yarattığına dikkat çekmektedirler. Bununla birlikte, oluşturulan sanat çalışmalarının somut veriler vermesi ve sürdürülebilir olmasından dolayı da toplumun sanatsal algı ve değer yapısına katkı sağladığını dile getirmektedirler. Tablo 1 ve Şekil 1’de ortaya çıkan sonuç ile alan literatürünün uyum göstermesinin yanında, HEGSEM’in düzenlemiş olduğu sanatsal organizasyonlara bu katılımcıların katılmış olmaları ve mevcut ortamdan etkilenmiş olmalarının da görüşlerinin oluşmasında etkili olduğu dile getirilebilir.

İkinci Alt Problem: Bu görsel sanatlar çalışmalarının yapım aşamasında engelli bireylerin de yer aldığını ilk öğrendiğinizde ne düşündünüz?

Tablo 2

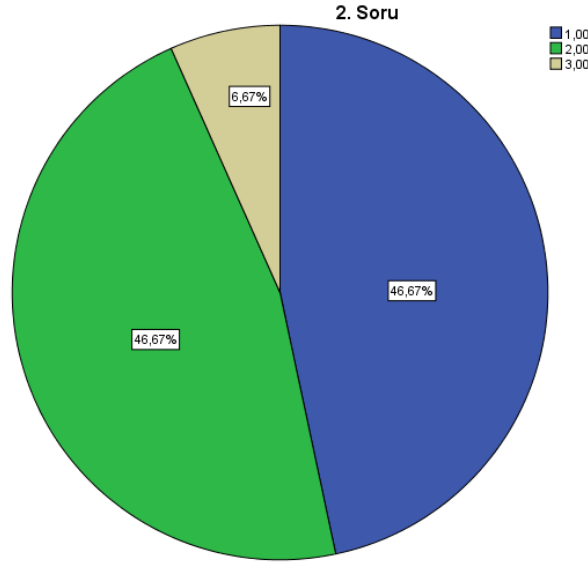
Katılımcıların İkinci Soruya Vermiş Olduğu Cevapların Frekans Dağılımları

Kategoriler	n	%
1) Engelli bireylerin sanata ilgi duyduklarını ve bu konuda yeterli olduklarına dair bilgi sahibi olmadıklarına ve bu vesileyle öğrendikleri için memnun oldukları ve bu çalışmaların devamlılığını temenni ettikleri ifade edildi.	14	46,7
2) Engelli bireyleri bu çalışmalara katan ve bizatihi uygulama içinde bulunduran bir uygulama olduğu için ve engelli bireyin toplum içinde ve kendi bünyesinde kabulünü hızlandırdığı için destek ve takdirleri ifade edildi.	14	46,7
3) Zaten engelli bireylerin çok özel olduğu bu yüzden uygulamaların şaşırtıcı gelmediği ifade edildi.	2	6,7

Tablo 2’de katılımcıların, yapılan görsel sanatlar çalışmalarının yapım aşamasında engelli bireylerin de yer aldığını ilk öğrendiklerinde ne düşündükleriyle ilgili düşünceleri incelenmiştir. Katılımcıların %46,7 (n=14)’sinin “ Engelli bireylerin sanata ilgi duyduklarını ve bu konuda yeterli olduklarına dair bilgi sahibi olmadıklarına ve bu vesileyle öğrendikleri için memnun oldukları ve bu çalışmaların devamlılığını temenni ettikleri” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %46,7 (n=14)’sinin “Engelli bireyleri bu çalışmalara katan ve bizatihi uygulama içinde bulunduran bir uygulama olduğu için ve engelli bireyin toplum içinde ve kendi bünyesinde kabulünü hızlandırdığı için destek ve takdirleri ifade edildi.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların

%6,7 (n=2)'sinin” Zaten engelli bireylerin çok özel olduğunu bu yüzden uygulamaların şaşırtıcı gelmediği ifade edildi.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir.

İkinci soruya ilişkin katılımcıların ne düşündüklerine yönelik dağılımlarına ait pasta grafiği Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 2. İkinci Soruya İlişkin Yüzde Dağılımları

Tablo 2 ve Şekil 2’de katılımcıların, yapılan görsel sanatlar çalışmalarının yapım aşamasında engelli bireylerin de yer aldığını ilk öğrendiklerinde ne düşündükleriyle ilgili düşünceleri ile alan yazını tarandığında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu bağlamda; Siebers (2016), Salderay (2010; 2008), Aberly ve Fahnstock (1994), toplumun genel yapısında engelli bireylerle yönelik var olan bilgilerin, ön görülerin genelde kulaktan dolma verilere dayalı olarak şekillendiğini ifade etmektedirler. Bu ön görülerin ise bilimsel ve nesnel bir veriye dayanmadığından dolayı çoğu zaman yanıltıcı olabileceğinden ve bu durumda ön yargıları tetiklediğinden bahsetmektedirler. Ancak bu noktada engellilerle olan olumlu temas ve etkileşimin de konuya destek sağladığından bahsetmektedirler. Belirtilenleri destekler nitelikte; Malley ve Silverstein (2014), Amado vd. (2013), Lister vd. (2009), engelli bireylerin yer aldığı ve birebir etken olarak buldukları çalışmalarda, yapılan işi sahiplenme, işin bir parçası olmanın yanında toplumsal kabulünü hızlandırdığını ifade etmektedirler. Tablo 2 ve Şekil 2’de ortaya çıkan sonuç ile alan yazınının benzer hususlarda uyum göstermesinin yanında; HEGSEM’in yapmış olduğu organizasyonlarda, konu ile bağlantılı olarak savunmuş olduğu misyon ve vizyonun da katılımcı görüşlerinin şekillenmesinde rol oynadığı dile getirilebilir.

Üçüncü Alt Problem: Sizce engelli bireyler bu görsel sanatlar çalıştayının hangi noktasında nasıl bir rol almıştır?

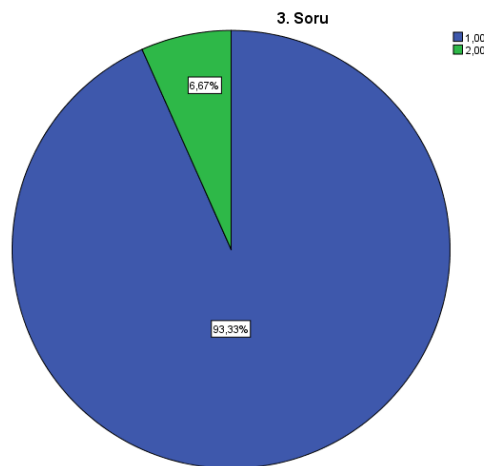
Tablo 3

Katılımcıların Üçüncü Soruya Vermiş Olduğu Cevapların Frekans Dağılımları

Kategoriler	n	%
1) Engelli bireylerin çalışmalarda son derece aktif olduklarını bu yüzden hem yapım hem sergileme aşamasında başrolde olduklarını düşündükleri ifade edildi.	28	93,3
2) Çalışmalarda hazırlık aşamasında yer aldıkları düşünüldü.	2	6,7

Tablo 3’te engelli bireylerin bu görsel sanatlar çalıştayının hangi noktasında nasıl bir rol aldığı ile ilgili katılımcıların düşünceleri incelenmiştir. Katılımcıların %93,3 (n=28)’ünün “Engelli bireylerin çalışmalarda son derece aktif olduklarını bu yüzden hem yapım hem sergileme aşamasında başrolde olduklarını düşündükleri ifade edildi.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %6,7 (n=2)’sinin “Engelli bireylerin çalışmalarda hazırlık aşamasında yer almışlardır.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir.

Üçüncü soruya ilişkin katılımcıların ne düşündüklerine ilişkin dağılımlarına ait pasta grafiği Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 3. Üçüncü Soruya İlişkin Yüzde Dağılımları

Tablo 3 ve Şekil 3’de katılımcıların engelli bireylerin bu görsel sanatlar çalıştayının hangi noktasında nasıl bir rol aldığı ile ilgili mevcut düşünceleri alan literatürü ile

karşılaştırıldığında benzer özellikte sonuçların var olduğu anlaşılmaktadır. Bu yapı doğrultusunda; Malley ve Silverstein (2014), Salderay (2010), Cruz (2009), engelli bireylere görsel sanatlarla ilgili çalışmalarda yer verilmesinin, engelli bireyin kendisini etken olarak yapılan işin bir parçası olarak görmesine neden olduğunu ve bu durumun da toplumla bütünleşmede önemli bir rol oynadığına dikkat çekmektedirler. Reynolds (2002), Abery ve Fahnstock (1994) ise aynı şekilde engelli bireyin bir etkinliğin hangi aşamasında olursa olsun, o etkinliğin bir parçası olarak yer almasının esas önem taşıdığına vurgu yapmaktadırlar. Bu doğrultuda engelli bireyin yapılan, düzenlenen organizasyonlarda performansları düzeyinde yer almaları, onların hayata bağlanmalarında ve kendilerini gerçekleştirmelerinde rol oynadığına dikkat çekmektedirler. Tablo 3 ve Şekil 3'te ortaya çıkan sonuç ile alan literatürünün benzer noktalarda uyum göstermesinin yanında; HEGSEM'in yapmış olduğu etkinliklerde, farklı engel türü ve farklı yaşlara sahip engelli bireyler ile normal gelişim özelliği gösteren çocuk ve ergenleri birlikte yer vermesi, engelli bireyin performansına bağlı olarak etkinlik içerisinde rol verilmesi ve katılımcı işbirliğine dikkat edilmesinin de ortaya çıkan görüşlerde etkili olduğu söylenebilir.

Dördüncü Alt Problem: HEGSEM gibi bir merkezin bir üniversite bünyesinde kurulması sizce neden önemlidir? Kısaca açıklayınız.

Tablo 4

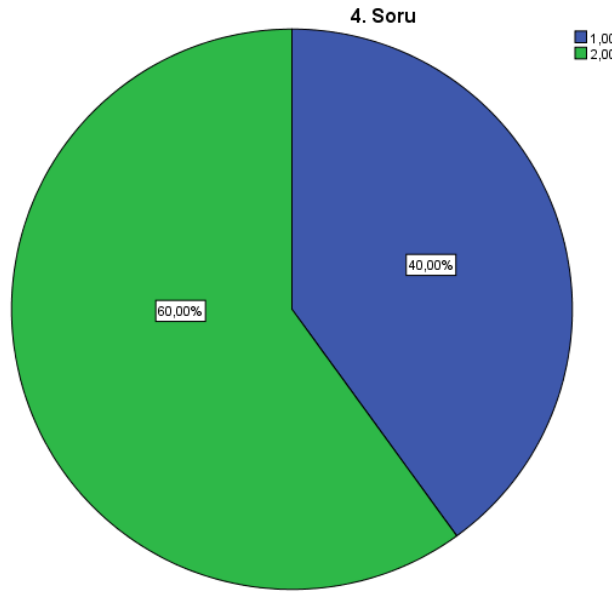
Katılımcıların Dördüncü Soruya Vermiş Olduğu Cevapların Frekans Dağılımları

Kategoriler	n	%
Dördüncü Soru		
1) Böylesi önemli bir konuda zaten uzmanların çalışması gerektiği, bunun diğer kurumların çalışmasında kurumsallık ve süreklilik açısından örnek teşkil edeceğinin aksi takdirde yapılacak yanlış uygulamaların telafi edilemeyeceğinin düşünüldüğü ifade edildi.	12	40,0
2) Üniversitelerin eğitim ve sosyal ilişkiler anlamında açık görüşlü, ön yargısız bireyler yetiştirmede önemli rol aldığı hatta engelli bireyler üzerinde de çok etkili oldukları bu sebeple bu tarz çalışmaların üniversiteye bağlı merkezlerde yapılmasının ve bu kurumlara her anlamda destek sağlanmasının önemli olduğu ifade edildi.	18	60,0

Tablo 4'te katılımcıların, HEGSEM gibi bir merkezin bir üniversite bünyesinde kurulmasının önemine ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Katılımcıların %40,0 (n=12)'inin "Böylesi önemli bir konuda zaten uzmanların çalışması gerektiği bunun diğer kurumların çalışmasında kurumsallık ve süreklilik açısından örnek teşkil edeceğini aksi takdirde yapılacak yanlış uygulamaların telafi edilemeyeceği" şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %60,0 (n=18)'inin "Üniversitelerin eğitim ve sosyal ilişkiler anlamında açık

görüştü, ön yargısız bireyler yetiştirmede önemli rol aldığı hatta engelli bireyler üzerinde de çok etkili oldukları bu sebeple bu tarz çalışmaların üniversiteye bağlı merkezlerde yapılmasının ve bu kurumlara her anlamda destek sağlanmasının önemli olduğu ifade edildi.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir.

Dördüncü soruya ilişkin katılımcıların ne düşündüklerine yönelik dağılımlarına ait pasta grafiği Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 4. Dördüncü Soruya İlişkin Yüzde Dağılımları

Tablo 4 ve Şekil 4’te katılımcıların, HEGSEM gibi bir merkezin bir üniversite bünyesinde kurulmasının önemine ilişkin düşünceleri ile alan yazını karşılaştırıldığında benzer nitelikte sonuçların var olduğu görülmektedir. Bu bağlamda; Siebers (2016), Shogren vd. (2015), Derby (2011), resmi kurumlara bağlı veya kurumsallaşmış yapılar içerisinde oluşturulmuş merkezlerin yapmış olduğu organizasyonların kamu algısı üzerinde olumlu bir rol oynadığına dikkat çekmektedirler. Bununla birlikte; genelde bu kurumlar içerisinde yer alan uzman kadronun mevcut bilgi yapısı, yapmış oldukları araştırmalar ve edinmiş oldukları deneyimlerin yol gösterici nitelikte olmasının da etkili olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Fuss (2015), Koppers, P. (2014), Lister vd. (2009) ise üniversitelere bağlı kurumsal yapının getirdiği süreklilik anlayışının eğitim süreci ile desteklenmesinin yenilikçi ve önder çalışmaların yapılmasında rol oynadığına dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda nesnelliğin ve bilimselliğin korunması adına yapılan çalışmaların, işin ciddiyetini gösterme adına önemli olduğunu ifade etmektedirler. Tablo 4 ve Şekil 4’te ortaya çıkan sonuç ile alan literatürünün

benzerlik göstermesinin yanında; HEGSEM'in yapmış olduğu etkinliklerde, üniversitenin, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, vb. resmi kuruluşların desteğini alıyor olması, nesnel ve bilimsel değerlere dayalı araştırmalara, bilimsel sunulara, çalıştaylara, projelere, vb. organizasyonlara imza atıyor olmasının da katılımcıların görüşlerinin şekillenmesinde etkili olduğu dile getirilebilir.

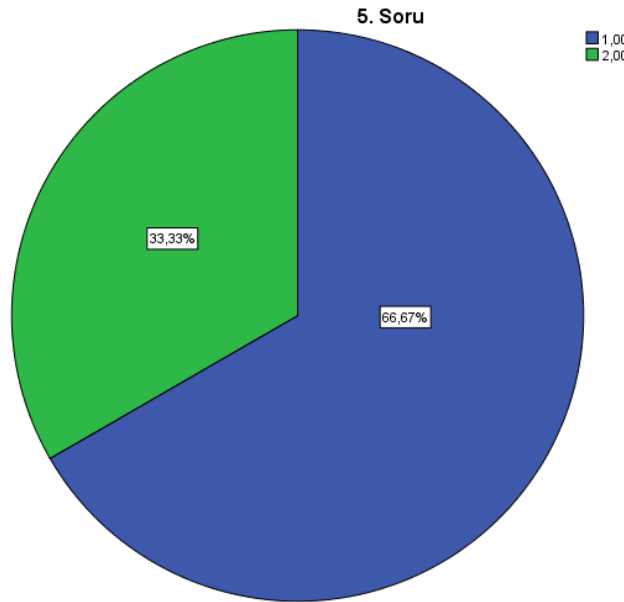
Beşinci Alt Problem: HEGSEM'in kurulmuş olması ve yapmış olduğu çalışmalar sizce gerekli midir? Kısaca açıklayınız?

Tablo 5

Katılımcıların Beşinci Soruya Vermiş Olduğu Cevapların Frekans Dağılımları

Kategoriler	n	%
Beşinci Soru	20	66,7
1) Farkındalığı arttırmak ve engellilere güzel bir sosyalleşme alanı oluşturmak ve görsel sanatların iyileştirici gücünden yararlanmak açısından gerekli olduğu ifade edildi.		
2) Kesinlikle gerekli olduğu ve bu çalışmaların Türkiye'nin diğer üniversitelerinde de faaliyetin ve benzerlerinin sürdürülmesi gerektiği ifade edildi.	10	33,3

Beşinci soruya ilişkin katılımcıların ne düşündüklerine ilişkin dağılımlarına ait pasta grafiği Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 5. Beşinci Soruya İlişkin Yüzde Dağılımları

Tablo 5’te katılımcıların HEGSEM’in kurulmuş olması ve yapmış olduğu çalışmaların gerekliliğine ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Katılımcıların %66,7 (n=20)’sinin “Farkındalığı arttırmak ve engellilere güzel bir sosyalleşme alanı oluşturmak ve görsel sanatların iyileştirici gücünden yararlanmak açısından gerekli olduğu ifade edildi.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %33,3 (n=10)’ünün “ Kesinlikle gerekli olduğu ve bu çalışmaların Türkiye’nin diğer üniversitelerinde de faaliyetin ve benzerlerinin sürdürülmesi gerektiği ifade edildi.” şeklinde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir

Tablo 5 ve Şekil 5’te katılımcıların, HEGSEM’in kurulmuş olması ve yapmış olduğu çalışmaların gerekliliğine ilişkin düşünceleri alan yazını ile ilgili karşılaştırıldığında benzer sonuçların olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Lister vd. (2009), Salderay (2008) engelli bireylere yönelik resmi kurumların yapısı altında bulunan merkezler, birimler, üniversiteler bünyesinde yer alan araştırma uygulama merkezleri, diğer bağımsız merkezler, vb. birçok yapı engelli bireylere yönelik toplumsal farkındalığı geliştirmek, engelli bireylere yönelik toplumsal bütünleşmeyi artırmak ve toplumsal etkileşimi artırmak adına son derece önem taşıdığından bahsetmektedirler. Bununla birlikte bu tür çalışmaların yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliğinin artırılması, desteklenmesinin toplumun sağlıklı gelişimine kayda değer oranda katkı sağladığına değinmektedirler. Shogren vd. (2015), Kupperts (2014), ise, resmi kurumlar tarafından gerçekleştirilen sanatla ilgili organizasyonların toplum tarafından daha fazla dikkate alındığı ve önemsendiğini, bu durumundan dolayı da istenilen mesajın bu yolla toplum yapısına daha kolay aktarılabilceğinden bahsetmektedirler. Tablo 5 ve Şekil 5’te ortaya çıkan sonuç ile alan literatürünün benzerlik göstermesinin yanında; HEGSEM’in yapmış olduğu organizasyonlarda bilimsel kriterlere uygun olarak ortaya koymuş olduğu kriterler, belirli bir standartın oluşmasına katkı sağladığından ve bu organizasyonlara katılan katılımcıların belirlenen bu standartlara katılımcı seçiminden, organizasyonun uygulanması ve sonuçlandırılmasına varıncaya kadar her aşamada tanıklık etmelerinin de oluşan görüşlerinde etken rol oynadığı ifade edilebilir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın problemi kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle aşağıda yer verilen sonuçlara ulaşılmıştır:

Engelli bireylerle gerçekleştirilen sanat çalıştaylarında ortaya çıkan görsel sanatlar çalışmalarının kamuya açık yerlerde kalıcı olarak sergilenmesinin sırası ile %30,0 oranında

engelli bireylere yönelik negatif düşüncelerin, düşük beklenti düzeylerinin, önyargıların değiştiği ve bu konuda farkındalık oluşturduğu, %26,7 oranında uzman desteğinin engelli bireylerin kişisel gelişimine, sosyal hayattaki yeterliğine, öz güven oluşumuna katkı sağladığı, %16,7 oranında engelli kişilerin yaratıcılığını geliştirdiği, %16,7 oranında motivasyonun ve yaşama tutunmaya katkı sağladığı ve %10,0 oranında bu çalışmaların toplum değerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Engelli bireylerin görsel sanatlar çalışmalarının yapım aşamasında yer alması ile ilgili, %46,7 oranında engelli bireylerin sanat performanslarına ilişkin bilgi sahibi olunmadığı ve bu çalışmalar sayesinde net olarak bunun öğrenildiği, %46,7 oranında bu çalışmalarda engelli bireyin birebir etken katılımında bulunduğundan bu çalışmaların toplumsal kabulü hızlandırdığı ve %6,7 oranında engelli bireylerin çok özel olduğu ve bu nedenle uygulamaların şaşırtıcı gelmediği yönünde bir takım düşüncelerin olduğu sonucuna varılmıştır.

Engelli bireylerin çalıştayın hangi noktasında nasıl bir rol aldığı ile ilgili; %93,3 oranında engelli bireylerin bu çalışmaların son derece aktif oldukları ve bu nedenden dolayı her aşamasında, hem yapım hem sergileme aşamasında başrolde oldukları, %6,7 oranında engelli bireylerin çalışmalarda sadece hazırlık aşamasında yer aldıklarına yönelik düşüncelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

HEGSEM gibi bir merkezin bir üniversite bünyesinde kurulmasının önemine ilişkin; %60,0 oranında üniversitelerin eğitim ve sosyal ilişkiler anlamında açık görüşlü, ön yargısız bireyler yetiştirmede önemli rol aldığı hatta engelli bireyler üzerinde de çok etkili oldukları bu sebeple bu tarz çalışmaların üniversiteye bağlı merkezlerde yapılmasının ve bu kurumlara her anlamda destek sağlanmasının önemli olduğu ve %40,0 oranında uzman ve akademisyen desteğinin gerekliliği, diğer resmi kurumlarla işbirliği, kurumsallık ve süreklilik açısından bunun örnek teşkil ettiği ve yanlış uygulamaları engellediği birtakım düşüncelerin olduğu sonucuna varılmıştır.

HEGSEM'in kurulmuş olması ve yapmış olduğu çalışmaların gerekliliğine ilişkin; %66,7 oranında engellilere yönelik farkındalığı arttırdığı, sosyalleşme alanı oluşturduğu ve görsel sanatların iyileştirici gücünden yararlanmak açısından gerekli olduğu ve %33,3 oranında böyle bir merkezin kesinlikle gerekli olduğu ve bu çalışmaların Türkiye'nin diğer üniversitelerinde de bu faaliyetlerin ve benzerlerinin sürdürülmesi gerektiğine ilişkin düşüncelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bölümde, araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik birtakım öneriler sunulmuştur.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Bu araştırmanın sonucunda ulaşılan bilgilerin, engelli bireylerle çalışmalar yapan birimler, kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından dikkate alınarak yapılan sanat organizasyonlarında kullanılması;

Bu araştırmanın sonucunda ulaşılan bilgilerin, engellilerle ilgili çalışmalar yapan araştırma ve uygulama merkezleri tarafından değerlendirilerek sanat çalışmalarında dikkate alınması;

HEGSEM'in görsel sanatlarla ilgili yapmış olduğu araştırmalar, bilimsel sunular, çalıştaylar, projeler, vb. organizasyonlarda dikkat ettiği sistematik yapı, bilimsel anlayış ve sanatsal ve eğitime dayalı uygulamaların dikkate alınması ve bu bağlamda gerçekleştirdiği yeni çalışmalara destek verilmesi önerilebilir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

Benzer bir araştırmanın HEGSEM'in yaptığı diğer çalışmaları da kapsayacak şekilde yapılması,

Benzer bir araştırmanın Topluma Hizmet Uygulamaları Dersini kapsayacak şekilde yapılması,

Benzer bir araştırmanın HEGSEM ve devletin diğer kurumları ile işbirliğini kapsayacak şekilde yapılması,

Benzer bir araştırmanın HEGSEM ile birlikte farklı yaş ve engel durumlarını kapsayacak şekilde yapılması önerilebilir.

Kaynaklar

Abery, B., and Fahnstock, M. (1994). Enhancing the social inclusion of persons with developmental disabilities. In M. Hayden & B. Abery (Eds.). *Challenges for a service system in transition: Ensuring quality community experiences for persons with developmental disabilities* (pp. 345–380). Baltimore, MD: Paul H. Brookes.

Amado, A. N., Stancliffe R. J., McCarron M., and McCallion P. (2013). Social inclusion and community participation of individuals with intellectual/developmental disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities, 51* (5) 360–375.

- Bostancıoğlu B. & Kahraman M.,(2017) Sanat terapisi yönteminin ve tekniklerinin sağlık iyileştirme gücü üzerindeki etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 582, 150-162.
- Cruz, J. (2009) Stepping into America: an educator's journey to the intersection of special education and the arts. *Teaching Artist Journal* 7(3), 145-154.
- Derby, J. (2011). Disability studies and art education. *Studies in Art Education*, 52(2), 94-111.
- Doğutaş,A., (2107). Özel Eğitim Kurumlarındaki Görsel Sanat Eğitim Uygulamalarının Öğretmen Görüşleriyle Değerlendirilmesi .Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kıbrıs.
- Fuss, R. (2015). *The impact of the arts for students with moderate to severe disabilities*. Master Of Education. Central Washington University, The Graduate Faculty, USA.
- Gönül ve Kınık (2017). İşitme engellilerin sanat eğitiminde illüstrasyonun katkısı. *Ulakbilge*, 5(16), 1699-1713.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kuppers, P. (2014). *Studying disability arts and culture: An introduction*. London: Macmillan.
- Lister, S., Tanguay D., Snow S., and D'Amico M. (2009). Development of a creative arts therapies center for people with developmental disabilities. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 26 (1) 34-37.
- Malley, S. M., and Silverstein, L. B. (2014). Examining the intersection of arts education and special education. *Arts Education Policy Review*, 115(2), 39-43.
- Reynolds, F. (2002). An exploratory survey of opportunities and barriers to creative leisure activity for people with learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities*, 30(2), 63-67.
- Salderay B.(2003), Özel eğitim sürecinde görsel sanatlar uygulamalarının önemine ilişkin aile düşünce yapılarının değişimi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 3 (3) , 87-101.
- Salderay, B. (2008). "Türkiye'deki Zihin Engelliler İş Okullarında Görsel Sanatlar Dersinin Öğrencilerin Beceri, Davranış ve Meslek Edinimindeki Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşleri". Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Salderay, B. (2010). Engelli bireylerin yapmış olduğu görsel sanatlar çalışmalarının engelli birey aileleri ve engelli bireylerle çalışan eğitimciler tarafından değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1) 219-229.
- Salderay, B. (2015) . *Sende bir renk ver çalıştay- sergi kataloğu*. Ankara.
- San, İ. (1979). Yaratıcılık, iki düşünme biçimi ve çocuğun yaratıcılık eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1-4) 177-189.
- Shogren, K.A., Wehmeyer, M.L., Palmer, S.B., Rifenbark, G.G. and Little, T.D. (2015). Relationships between self-determination and postschool outcomes for youth with disabilities. *The Journal of Special Education* 48(4), 256-267.
- Siebers, T. A. (2016). *Disability theory*. Ann Arbor: University of Michigan.